

Ankara Rifâî Âsitânesi'nin Âdâbı, Erkânı ve Zikir Tertibindeki Türk Din Mûsikîsi Uygulamaları

*The Manners and Rituals of the Ankara Rifai Lodge and the
Practices of the Lodge's Music in the Dhikr Arrangement*

Dr. Öğr. Üyesi

Mustafa Asım AKKUŞ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı/ Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkish Music
State Conservatoire, Ankara/Türkiye

<https://orcid.org/0000-0001-5327-6017>

mustafasimakkus@gmail.com

ROR ID: <https://ror.org/05ryemn72>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28 Mart / 28 March 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Haziran / 26 June 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / 30 June 2024

Yayın Dönemi / Publication Period: Haziran / June

DOI: 10.46231/sufiyye.1460328

Etik Beyan

Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mustafa Asım AKKUŞ).

Telif Hakkı&Lisans

Copyright&License:

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

İntihal

Plagiarism:

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/ This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Yayıncı

Publisher:

Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği/ Kalem
Education Culture Academy Association

Atıf / Cite as

Mustafa Asım AKKUŞ, "Ankara Rifâî Âsitânesi'nin Âdâbı, Erkânı ve Zikir Tertibindeki Türk Din Mûsikîsi Uygulamaları", *Sufiyye* 16 (Haziran/June 2024), 151-180.

Öz

Bu çalışma Ankara’da kurulmuş bir Rifâî tekkesinin dinî mûsikî uygulamalarını konu almaktadır. 1984 yılında Ankara’da Mamak ilçesine bağlı Araplar Köyü’nde kurulmuş olan tasavvufî hareketin ilk olarak tarihsel sürecine değinilmiş, akabinde kurucusunun hayatından bahsedilmiş ve tarikatın âdâb ve erkân konularına yer verilmiştir. Mûsikî ile ilişkisi de arşivler, mülâkâtlar ve gözlemler neticesinde tespit edilmiştir. Tekkenin zikir tertibine yer verilmiş ve zikir tertibindeki mûsikî unsurları üzerinde durulmuştur. Zikir tertibinde besmele, Kur’ân-ı Kerim tilâveti, salâvatlar, istiğfarlar, esmâlar, ilahiler, şuşuller, kasideler vb. mûsikînin olduğu bölümler tespit edilmiş ve notaya alınmıştır. Bununla birlikte tesbihatlara da ayrıca değinilmiştir. Meşklere de önem veren tekkede şuşul, ilahi, tevşih, nefes, mersiye vb. formlarda eserler kanun, ney, bendir, halile, erbane, kudüm gibi sazlarla beraber koral olarak icrâ edilmektedir. Yapılan bu çalışmanın problem durumunu “Ankara Rifâî Tekkesi’nin mûsikî ile zikir tertibi arasında bir uyum var mıdır?”, “Ankara Rifâî Tekkesi’nin Türk din mûsikisindeki yeri nedir?” olarak belirlenmiştir. Araştırma nitel araştırma metodlarından kaynak tarama, veri toplama, karşılaştırma, örneklendirme yöntemlerine başvurulmuş hazırlanmıştır. Çalışmanın önemi ise Ankara Rifâî Tekkesi’nin dinî mûsikî unsurlarının çokça olması sebebiyle mûsikî açısından önem arz etmesi olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Din Mûsikîsi, Tekke Mûsikîsi, Rifâîlik, Zikir, Tasavvuf.

Abstract

This study is about the religious musical practices of a Rifai lodge established in Ankara. The historical process of the Sufi movement, which was established in Araplar village of Mamak district of Ankara in 1984, was first mentioned, then the life of its founder was mentioned and the etiquette and customs of the sect were touched upon. Its relationship with music has also been determined as a result of archives, interviews and observations. The dhikr arrangement of the lodge is included and the musical elements in the dhikr arrangement are emphasized. In the dhikr order, bismillah, recitation of the Holy Quran, salawats, forgiveness, names, hymns, prayers, eulogies, etc. The sections containing music were identified and notated. However, tasbihats are also mentioned. In the lodge, which also attaches importance to meditations, songs such as şuşul, hymn, tevşih, breath, elegy, etc. are performed. In these forms, works are performed as chorale with instruments such as Kanun, Ney, Bendir, Halile, Erbane and Kudüm. The problem of this study is: Is there a harmony between the music and dhikr organization of Ankara Rifai Lodge? What is the place of Ankara Rifai Lodge in Turkish religious music? was determined as. The research was prepared by using qualitative research methods such as source scanning, data collection, comparison and sampling. The importance of the study was determined as the importance of Ankara Rifai Lodge in terms of music due to the abundance of religious musical elements.

Keywords: Turkish Religious Music, Lodge Music, Rifâî, Dhikr, Sufism.

Giriş

Ortadoğu, Balkanlar ve Anadolu'da yayılmış bir tarikat olan Rifâîlik, Ahmed er Rifâî (ö. 1183) tarafından Irak'ta kurulmuştur. Rifâîlik, Anadolu'da da yaygınlık gösteren ilk tekkeler arasında yer alır.¹ Anadolu'da da birçok kola ayrılan Rifâîliğin Sayyâdiyye, Harîriyye, Katnaniye, Mahmudiyye, Keyyâliyye, Fenâriyye bu kollarındandır.² Rifâîlik'te zikrin cehrî olarak yapılması dolayısıyla beraberinde zikre revnak katmak maksadıyla mûsikîden de yararlandıkları söylenilebilir. Bu bağlamda örneğin Erzurum Rifâîleri'nin dinî mûsikîyi tekkelerinde kullandıkları bilinmektedir.³ Anadolu'da birçok yere yayılan Rifâîlik Ankara'da da 1976 yılında temeli atılmış olan bir tarikat olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuruluş sürecini tarikatın kurucusu Ömer Efendi (Sarıkaya) şu şekilde anlatmaktadır:

Ailemiz 1969 yılında memleketten Ankara'ya taşındılar. İlk olarak Kayaş'a geldiler. İki sene kadar Kayaş'ta oturdular. Daha sonra Araplar Köyü'ne taşındık. 1972'den 1977'e kadar bir evde kirada oturduk. Rahmetlik babam 1977 yılında Ankara Mamak Araplar Köyü'nün üst kısmında, yaklaşık 2,5 dönümlük bir yeri satın aldı. Üzerinde büyükçe bir gecekondü ve üzüm bağı ve meyve ağaçları bulunan bir bahçe vardı ve 2,5 dönümlük büyükçe bir bahçeydi. 1977'de bu bahçe satın alınınca artık o eve taşındık ve orada ikamet ettik. Daha sonra 1984 yılında beraber olduğumuz arkadaşlar "*Sohbet edebileceğimiz, Allahu Tealâ'yı zikredebileceğimiz bir mekan yapalım.*" diye ısrar ettiler. 1983'te askerden dönmüştüm. Fakir askerde iken babam vefat etmişti ve rahmetlik annem hayatta idi. Yer araştırmalarının neticesinde ihvan-ı kiramdan bazıları "*Eğer mümkünse, annen ve ağabeyin razı olursa, sizin bahçenin uç kısmına bir yer yapalım.*" diye fikir beyan ettiler. Bizim bahçenin uç kısmına da rahmetlik babam bir samanlık ve ahır yapmıştı. Hayvancılık yapıyorduk. Biz oraya yerleştiğimizde Araplar Köyü idi. Köyün kendi inek sürüleri ve koyun sürüleri de vardı. Başka şahısların da koyun sürüleri vardı. Yani hayvancılık yapıyordu. Şu anda yukarıdaki belediye bloklarının

1 Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 391; Osman Türer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, ed. Ahmed Yaşar Ocak (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 286.

2 Mustafa Tahralı, "Rifâîyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 293-299.

3 Detaylı bilgi için bk. Osman Yılmaz, *Rifai Tarikatında Türk Din Musiki Geleneği* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

olduğu yer köyün yaylası idi. Daha yukarıda da yine Hüseyin Gazi Dağı'na doğru, blokların arkasındaki tepenin arkasına doğru koyun otlatacak çok uygun yerler olduğu için köylüler ve oraya sonradan gelip yerleşen insanlar da koyunculuk yapıyordu. Biz de bir müddet koyunculuk yaptık. Rahmetlik babam hayvancılık yapıyordu. Aynı zamanda babamın Kanaat Bakkaliyesi isminde bir bakkal dükkânı vardı. Aynı zamanda da bakkallık ile meşgul idi. Zikir mekânı aranan günlerde bahçenin bahsedilen uç kısmı artık boş duruyordu. Birbirine birleşik iki ayrı kısım idi. Bir kısmı samanlık, bir kısmı da ayrı boş, büyük bir oda şeklinde idi. Araştırma esnasında arkadaşlar bu boş kısmı düşünmüşler. Ben de rahmetli anneme söyledim. Annem de: *“Orası dursun da, fasulye ektiğim kısım var. Fasulyeler çiçek açtı. Bir sefer mahsul alayım. Sonra o kısmı kullanın”* dedi. Annem bir emek sarf ettiği için heveslenmişti. Onu da kırmak istemedik. Biz de: *“Tamam. Bekleriz.”* dedik. Birkaç gün sonra rahmetlik annem gerçekten bir rüya görmüş ve bana şöyle anlattı: *“Evladım! Ben bir rüya gördüm. Rüyamda fasulye toplamaya doğru, bahçenin ekili kısmına varıyorum. Oraya bir yer yapıyor. İnsanlar çalışıyorlar. Temel safhasındalar. Baktım sarıklı, beyaz sakallı uzun boylu bir zat var. Onu görünce çekindim ve geriye doğru, eve doğru yöneldim. Arkamdan o zat seslendi: “Kızım buraya gel, kızım buraya gel!”. Yanına vardığımda bana “Bu dergâh buraya yapılacak. Çünkü Ezel-i Ervah’da buna hüküm verildi” dedi.”* Rüyasını bana anlattıktan sonra bana: *“Tamam oğlum, ben fasulyelerin yetişmesini beklemiyorum. Siz onları yolun ve oraya başlayın.”* dedi. Fasulyeleri yolup öylece başladık. Fasulyelerin olduğu kısım ile ahır tarafı kaldırılarak dergâh yapıldı. İlk yapılışı böyle oldu. Yani yer olarak babama ait olan gecekondu tarzında evin yanında küçük bir bina olarak ilk dergâh yapıldı. Sonra zaman içinde ihtiyaca binaen geliştirilerek şimdiki halini almıştır. Binanın tevhihdâne, meydân-ı şerif veya semâhâne kısmı var. Meydan odası ve aşevi de var. Misafirler için yemek odası, misafirhaneler, tuvaletler, banyolar ve abdesthaneler mevcuttur. Aynı zamanda küçük çilehane ve halvethane de mevcuttur. Binada duruma göre zaman içerisinde safha safha ilaveler yapılarak şimdiki şekline ulaştı.⁴

Ömer Efendi'nin babası Bekir Efendi, annesi Zehra Hanım olup Nevşehir'in Ürgüp ilçesinin Ortahisar kasabasında dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi 1960 olmasına rağmen bir sene geç yazdırıldığından nüfus doğum tarihi 1961 olarak kaydedilmiştir. Babası Ürgüp'e 15 kilometre

⁴ Ömer Sarıkaya'nın hayatı kendisinin onayı ile kaleme alınmıştır. Ömer Sarıkaya, “Mülâkât” 10/03/2024 Mamak/Ankara.

uzaklıktaki Karain köyünden olup, baba tarafı Afganistan Horasanı'ndan hicret edip buraya yerleşmişlerdir. İlk gelen dedelerinin ismi Abdurrahman Efendi'dir. Abdurrahman Efendi'den sonra silsile olarak babadan oğula Süleyman Efendi, Ömer Efendi ve Muhammed Efendi gelmektedir. Muhammed Efendi, Büyük Hoca lakabıyla bilinen İstanbul medreselerinden mezun olmuş ve Kayseri Bünyan'da ve civarındaki medreselerde ders okutmuş âlim bir zattır. Onun oğlu Ömer Efendi, Ömer İbn-i Ebubekir Efendi'nin dedesi olur. Dedesi Ömer Efendi imamlık yapmış ve genç yaşta vefat etmiştir. Onun oğlu da Bekir Efendi olarak da bilinen Ebubekir Efendi'dir. Böylece Ömer Efendi Afganistan'dan ilk gelen dedesinden itibaren 7. kuşakta yer almaktadır.

Annesi Zehra Hanım ise Ortahisar Kasabası'ndan, Tahir Ağa'nın Ahmet Efendi ismiyle meşhur bir zatın kızıdır. Ömer Efendi 6 yaşında ilkokula gönderilmiş. Ailesi o ilkokul üçüncü sınıfta okurken Ankara'ya taşınmıştır. Ömer Efendi ailesiyle gitmek istememiş ve teyzesini çok sevdiğinden onun yanında kalmıştır. İlkokulu ve ortaokulu Ortahisar'da bitirmiş. Kasabada başka bir okul olmadığından lise tahsili için Ankara'ya ailesinin yanına gelmiştir. Akabinde Mamak Lisesi'ni bitirmiş ve üniversite imtihanında inşaat mühendisliğini kazanmıştır. Fakat ailenin iktisadi bazı sıkıntılarından dolayı okuma imkânı bulamamış ve üniversiteye kayıt yaptırmasına rağmen devam edememiştir. Bu sebeple iş hayatına başlamak durumunda kalmış ve bir şirkette kasiyer olarak 26 sene çalışıp emekli olmuştur.

Ömer Efendi'nin dinî tahsili ise çalıştığı iş yerinin yakınında Mardin'in Nusaybin ilçesinden Molla Abdülhalim Bilen isminde bir hocanın, bir camide verdiği sarf, nâhiv ve Arapça derslerini takip etmesiyle başlamıştır diyebiliriz. Ömer Efendi, beş yıl kadar Molla Abdülhalim Hoca'dan sarf, nâhiv ve Arapça derslerini okumayı sürdürür. Molla Abdülhalim Efendi'den derse devam eden başka talebeler de vardır. Ömer Efendi Arapça dışında onların verdikleri derslere de merak duymuş ve eğitim almıştır. Yazın iş yoğunluğunun az olmasından dolayı Molla Abdülhalim Efendi'nin derslerine daha da bir sıkı devam eder.

Ömer Efendi, Hanefî Fıkhı'na dair *El-İhtiyar Lita'lili'l-Muhtar* isimli meşhur kitabın ibadetler bölümünü okuyan Ankara İlahiyat Fakültesi'nden bir arkadaşının Molla Abdülhalim Efendi'ye verdiği dersleri takip etmiştir. Bu vesileyle bazı tefsir derslerini de takip etmek fırsatı yakalamıştır.

Molla Abdülhalim Hoca'nın vefatından sonra Irak'lı Seyyid Abdülkadir Necefi hocadan da ayrıca Arapça dersleri aldığı belirtilmiştir. Tüm bu derslerin neticesinde Irak'ın Kerkük vilayetinde Nakşibendiye meşâyihından ve ulemeden kabul edilen Seyyid Ra'ad Efendi kendisine ilmî icazet vermiştir. Ayrıca Fas'tan Hz. Hasan'ın soyundan ve Kettaniyye tarikatının meşâyihından Seyyid Abdulkadir Kettani de Buharî ve hadis ilimlerinden icazet vermiştir. Ayrıca Medine-i Münevvere'de halen hayatta olup Sudanlı Sâdât-ı Hüseyniye'den ve Kadirî meşâyihından Seyyid Cemaleddin Sudanî Hazretleri Delâil-i Hayrat ve Esmâ-i İdrisiyye'den yazılı icazet vermiştir.

Ömer Efendi'nin meşrep olarak silsilesi ise Rifâiyye'dendir. 14 yaşındayken Ortahisar'da halen hayatta olan emekli müezzin İhsan Eskitürk hoca vasıtasıyla zikir meclisiyle tanışmıştır. Çorumlu Hacı Mustafa Efendi'nin pirdaşı olan, onun şeyhi Ali Haydar Efendi'nin de halifesi olan, Kırıkkale'de ikamet eden Kemal Akdeniz Efendi'nin zikir meclisinde bulunmuştur. Daha sonra 1976 yılında Seyyid Hacı Mevlüt Baba Hazretlerini tanımış ve onun yoluna kabul buyurulmuştur. 1976'dan 1984'e kadar Seyyid Hacı Mevlüt Baba'nın manevî irşadında seyr u sülûka devam etmiş 1984'te seyr u sülûk aşamalarını tamamlayarak Seyyid Hacı Mevlüt Baba hazretleri tarafından irşad için halife tayin edilmiştir. Hilafet icâzeti yazılıp kendisine verilmiştir. 1994'te Seyyid Hacı Mevlüt Baba hazretleri vefat etmiştir.

Ömer Efendi'nin seyr u sülûku Seyyid Hacı Mevlüt Baba Hazretlerinden Rifâiyye yolu üzerinedir ve kendisinden hem sözlü hem yazılı icâzeti bulunmaktadır. Seyyid Hacı Mevlüt Baba hazretlerinin vefatından sonra, Kerküklü Seyyid Hüseyin Berzenci tarafından Ömer Efendi'ye yazılı olarak Rifâiyye, Kâdiriyye ve Nakşibendiyye meşrebinden de şeyhlik icazeti verilmiştir. Ayrıca Kuveyt'te bakanlık, Birleşmiş Milletler'de Dünya Azınlıklar Konseyi Başkanlığı yapmış birkaç dil bilen âlim ve münevver Seyyid Yusuf bin Hâşim er-Rifâî Hazretleri'den Rifâî Evrad-Ezkar ile ilgili yazılı icazeti vardır. Buna ilaveten Bağdat'tan Seyyid Ahmed er-Rifâî Hazretleri'nin Vâlid-i Mâcidleri Seyyid Sultan Ali Hazretleri'nin dergâhının şeyhi olan merhum Seyyid Abdullah Ravi er-Rifâî Hazretleri'nden de bir Rifâî icazeti vardır. Bunların dışında Suriye'nin başkenti Şam'dan Abdülhakim Abdülbâsıt es-Sekbân er-Rifâî Hazretlerinden Rifâî icazeti vardır. Bu silsilenin Ebu'l-Hüda Sayyâdî Hazretlerine ve oradan Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyadî Hazretlerine yani Rifâîliğin Sayyâdî koluna

çıktığı Ömer Efendi ile yapılan mülâkâtta belirtilmiştir. Yine Suriye'nin Yebrud şehrinden halen hayatta olan Şam Üniversitesi'nden dini ilimlerden emekli Prof. Şeyh Mahmud Eşram Efendi'den de Rifâi icazeti bulunmaktadır. Suriye'nin başkenti Şam'da Kaymeriye Mahallesi'nde bulunan Kaymeriye Sâdi Dergâhı şeyhi es-Seyyid el-Hâfız Abdülmâlik el-Cibâvi Hazretleri'nden de yazılı Sâdi icazeti vardır. Bunların dışında, Pakistan Nakîbü'l-Eşrâfi, Seyyid Enver Geylânî Hazretlerinden, Kâdiriye'den, Çeştiye'den, Mansuriye'den ve yine birkaç tarikattan daha yazılı icâzetleri vardır. Mekke-i Mûkerreme'de kâim Hazreti Hasan'ın soyundan Mâlikî mezhebine mensup, Büyük Muhaddis Seyyid Muhammed Alevi Hazretleri ile 18 sene süren bir tanışıkları olmuş ve kendisi Ömer Efendi'ye asıl bağlı olduğu Ba-Aleviyye'den, Şazeliyye'den ve mezun olduğu diğer tarikatlardan hilafet ve ilmî icazet vermiştir.

Muhtasar olarak tasavvuf yolundaki silsileleri ve bağları yukarıda zikredilen Ömer Sarıkaya'nın ve tarikatının irşad faaliyetleri 1976 yılından 1984 tarihine kadar evlerde devam etmiştir. 1984 tarihinde ilk dergâh inşâ edilmiş ve muhtelif zamanlarda ihtiyaca binaen yenileme ve eklemeler yapılarak günümüze ulaşmıştır. Âsitâne 2024 yılı itibariyle halen "Mevlana Türk Tasavvuf Musikisi ve Kültürü Güzel Sanatlar Araştırma Yaşatma ve Geliştirme Derneği" olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ömer Efendi'nin tasavvufi şiirlerinin bulunduğu bir şiir kitabı "*Gülzâr-ı Rifâi*" 1985 yılında yayımlanmıştır. Bugünlerde yeni şiirleri de eklenecek tekrar yayımlanmak üzere ikinci baskı çalışması devam etmektedir. Ayrıca tasavvuf ve Rifâi yolunun esaslarına dair kendi telifi olan "*Keşfu'l-İlmi'l-Muğlak fi'l-Enfus ve'l-Âfâk*" isimli bir kitabı da yayımlanmak üzere hazırlanmaktadır.

Ömer Sarıkaya, 1976 yılında Rifâi yoluna intisab etmiş, 1984 tarihinden 1994 yılına kadar hilafet hizmeti vermiş olup 1994'ten günümüze kadar hizmetlerine hâlen devam etmektedir.⁵

1. Âdâb ve Erkân

Ankara Rifâi Tekkesi'nin âdâb ve erkânıyla ilgili Ömer Sarıkaya ile yapılmış olunan mülâkât neticesinde bu başlıktaki bilgilere ulaşılmıştır.

5 Abdürrahim Acar, "Mülâkât" 07/03/2024 Ankara/Mamak.

Ömer Efendi tasavvuf, tarikat, âdâb ve erkân ile ilgili şu ifadeleri dile getirmiştir:

İslâm Dini bir insanın bütün hayatını, âkîl-bâliğ olduktan vefat edinceye kadar, gerek enfûsî gerekse âfâkî âleminde münasebetlerinin tamamını ihata eden bir dindir. Yani İslâm; insanın iç âlemi de dahil ailesi, komşuları, içinde yaşadığı cemiyet hatta ülke dışındaki tüm insanlar kısaca tüm iç ve dış dünya ile münasebeti için hükmü bulunan yegâne dindir. Allâh katında kabul edilen tek dindir. Bu dine göre gerçek hayat olan ahirette Allah'ın rızasına ve dolayısı ile mutlak saadete kavuşturacak dünya hayatı nasıl şekillenmelidir? Elbette bunun en kolay, en kısa ve en kesin cevabı, *'Kur'an-ı Kerîm ifadesi ile "En güzel örnek" olan Rasûlullah (sav) Efendimiz'in mübarek hayatına münasib bir hayat ile şekillenmektedir.'* olacaktır. Bunun bir diğer ifadesi Kur'an-ı Kerîm'e ve Sünnet-i Rasûlullah (sav)'a mutabık bir hayat ile şekillenme. Bu şekillenme hem zâhiren hem de bâtınen yani hem dışı ile hem içi ile olmalıdır. Bunun da bir ilmi ve bir öğrenme usûlü olmalıdır elbette. İşte insanın iç ve dış dünyasındaki şekillenmesinin ilmüne tasavvuf ilmi; bunun öğretildiği, müfredâtı tamamen bu hayatı elde etme amacına matuf okullarına irfan mektepleri; takip ettikleri usûle ise tarikat denir. Mekân olarak kullanılan bina ve müştemilatına dergâh, tekke, zâviye, hankâh ve benzeri isimler verilmiştir. Bu okullar insanların meşreblerine, ruh hallerine, yaşadıkları coğrafyaya göre çeşitlenmişlerdir. Rifâiyye bu okullardan birinin adıdır. Okulun müfredatı elbette Kur'an-ı Kerîm ve Sünnet-i Rasûlullah dairesidir. İsmi ve kullandığı usûlü ise kendisinden önceki mânevî silsilesinden intikal eden ve yolu tedvin eden müçtehid-i mânevî olan Seyyid Ahmed er-Rifâî hazretlerinden almıştır. Kendisinden önceki silsile ile Rasulullah (sav) Efendimiz'e ulaşan yol, kendisinden sonra da yine silsile yolu ile de zamanımıza kadar intikal etmiştir. Bu yolda eğitim veren bir okulda müfredat uygulanır iken şeyh efendi kendisine verilen icazet yani yetki dahilinde, Rifâiyye usûlüne uygun olarak mânevî yolda ilerlemek isteyen sâliklere rehberlik eder. Aslında hep beraber âhiret yolculuğuna çıkmıştır. Asla unutulmaması gereken en önemli husus bu okulda uygulanan usulün esasları mânâsına gelen âdâb ve erkân; Kur'an ve Sünnet'ten ahz edilmiş, silsile tarafından tatbik edilmiş, bazen de sâlikin yaşadığı cemiyetin örf ve âdetlerine göre de şekillenebilen, iki asıl kaynağa aykırılık teşkil etmeyen esaslar bütünüdür. Rifâî usûlünde veya yolunda bir sâlikin yukarıda bahsedilen tüm münasebetlerinde zâhirî ve bâtınî şekillenmesini sağlayacak kurallar bütününe Rifâî Usûl-Âdâb ve Erkân'ı denmektedir. Edeb kelimenin tekili, çoğulu Âdâb; rükun kelimenin tekili

erkân ise çoğuldur. Dolayısı ile kişinin evvelâ Allahu Teâlâ'ya karşı, Rasulullah (sav) Efendimiz'e karşı, diğer peygamberlere, Sahabe-i Kirâm'a, salihlere, evliyaya, tüm zihninden geçenleri de kapsayacak şekilde kendi iç âlemine, ana-babasına, kardeşlerine, akraba ve komşuları ile diğer tüm insanlara, özellikle şeyhine, yol kardeşleri olan diğer sâliklere ve canlı-cansız yaratılmış bütün mevcudata karşı takinacağı, tatbik edeceği edepi vardır. İnsanın tüm hayatını şekillendirecek bu Rifâi Yolu'na dair âdab ve erkânı anlatan sayılamayacak kadar eserler kaleme alınmıştır.

Ömer Efendi'nin bahsetmiş olduğu usûl adab ve erkânından küçük bir bölüm aşağıdaki satırlarda özet olarak ifade edilmiştir.

1.1 Tarîkatın Âdâbı

Yapmış olduğumuz görüşmeler neticesinde Ömer Efendi, elde edilen kayıt ve arşivleri, tarikatın âdâb ve erkânı konusunu yardımcı Abdürrahim Acar Efendi aracılığıyla tarafımıza ulaştırmıştır. Aşağıdaki bilgiler bu kaynaklar vesilesiyle dikte edilmiş ve yazıya dökülmüştür.

Ömer Efendi âdâb konusunu Allah, Hz. Peygamber, evliyâ, vakit, zikrullah meclisi, Kur'ân-ı Kerim tilâveti, ilim, biat ve teslimiyet, mezhepler, helal kazanç, giyim, seyr-i sülûka edepli davranma olarak kısımlara ayırmıştır. Fakat âdâb ve erkâna dâir hususların bunlardan ibaret olmadığını, sadece özet olarak bahsedildiğini ifade etmişlerdir.

Allah'a karşı edebini, tevhid yönünün hükümlerini hakikatıyla anlamak, Allah'ın kadim, yarattıklarının hadis olduğunu bilmek, Allah'ı yarattıklarından münezzeh tutmak, zâtının hiçbir şeye benzemeyeceğini bilmek, sıfatlarının yüceliğini idrâk etmek sıfatlarının yarattıklarının sıfatlarından olmadığını bilmek, hulul ve ittihattan münezzeh olduğunu bilmek, yarattıklarına verdiği sıfatların kendi kudretinden olduğunu bilmek olduğunu vurgulamış ve Allah'a karşı edebini tarikatın ilk basamağı olduğunu belirtmiştir. Allah'ın yarattıklarını tefekkür edip Allah'ın (cc) zâtını düşünmemek, Allah'ın (cc) güzelliğini yarattıklarının güzelliğinde hissedebilmek olduğunu ifade etmiştir. Allah'a edebini Allah'ın emirlerine azami derecede riayet edip nehyettiği şeylerden de kaçınmak olduğunu dile getirmiştir.⁶

6 Sarıkaya, "Mülâkât".

Hz. Peygamber'e edebin ise her sözünde, her fiilinde, attığı her adımda mübârek yolunu izlemek, Hz. Peygamber'in sünnetine ittibâ etmek, bid'atlardan, nefsânî arzulardan ve şeytânî duygulardan uzak bir hayat sürmek, her hâlini Hz. Peygamber'in sünnetiyle yaşamak ve onun yolundan hariç olan yollara ittibâ etmemek demek olduğunu söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in, Allah'ın insanlığa numune olarak gönderdiği en yüce ve en mukaddes bir varlık olduğunu belirtmiştir. Şeriat-ı Muhammediyye ve Sünnet-i Seniyye'nin tasdik etmediği hiçbir yolun Allah'ın yanında makbuliyet göremeyeceğini, Hz. Peygamber'in yanında da kıyamet gününde şefâate vesîle olamayacağını ifâde etmiştir. Szölerine tarikatın gayesinin insanın nefsânî duygularının arınması ve kalbinde mevcut olan mânevî hastalıklarının tedavi edilip kıyamet gününde Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olunacak hâle ermeye çalışma çabası olduğunu da eklemiştir.⁷

Ömer Efendi, evliyaya karşı edebin ise evliyaların tamamına hürmet, zira bu yolun büyükleri "Eri erden ayıran kördür." Buyurmuşlardır. Şerîat ve tarikat önderlerine tâ'zim, selevî's-sâlihîne muhabbet demek olduğunu söylemektedir. Tarih boyunca yaşamış İslâm ulemâsının cumhurunun büyük velîlerine hürmet ve tâ'zimin tasavvuf erbabına da vacip olması gerektiği kanaatindedir.

Vakit edebini ise içinde bulunduğu vaktin kıymetini bilip insanın kalbini gafletten uyandırması, gaflete düşmemesi olarak belirtir. Zira Seyyid Ahmed er Rifâî hazretleri "Vakit bir kılıçtır. Sen onu kesmezsen o seni keser." buyurmuştur. Kalbin değişken bir varlık olduğunu bu sebeple daima onu uyarmanın ve onu gafletten uzak tutmanın gerekliliğinden bahsetmiştir. Onu uyarmanın en güzel yolunun ölümü çokça tefekkür etmek olduğunu ifade etmiştir. Öleceğini düşünen insanın kalbi uyanık olur; çünkü ölüm insana verilmiş hayat fırsatının son kapısıdır. Ölümün ne zaman geleceği ise meçhuldür. Bu sebeple kalpteki mânevî hastalıkların ilacı olan zikrullah ile çokça meşgul olmak gerekmektedir.⁸

Ömer Efendi, zikrullah meclisini cehrî olarak kurmanın, tarikat mensuplarıyla beraber halka şeklinde tam bir edeb ile kuûdî ve kıyâmî olarak Allah'ı(cc) zikretmenin gerekliliğini ifade eder. Zikir halkasında gözlerin kapalı olmasının, insanın kendi hâlinden arınmaya çalışıp Allah'ı(cc) zikretmesinin ve onu düşünmesinin zikrin âdâbından olduğunu belirtmiştir.

7 Sarıkaya, "Mülâkât".

8 Sarıkaya, "Mülâkât".

Ömer Efendi, bununla birlikte zikir halkasında Hz. Peygamber'e salât ü selâm okunmasının, ashâb-ı kirâmın yâd edilmesinin, onlara karşı hürmet ifadelerinin kullanılmasının ve tam edepli olunmasının tarikatın esaslarından olduğunu söylemiştir.⁹

Ömer Efendi, Kur'an-ı Kerim'e karşı edepli olmak için ise; tedebbür ile okumak, ilme talip olmak ve Allah'ı (cc) memnun etmek için şer'î ilimleri öğrenmek şartlarının gerekliliğini belirtmiştir. Seyyid Ahmed er-Rifâi:

"Kur'an-ı Kerim Allah'a (cc) götürülen en kestirme yollardan biridir. İlim talep etmek ise, Allah'ın (cc) bize farz kıldığı bir iştir. Kur'an okuyan, Allah'ın (cc) emir buyurduğu fermanların mâ'nevî edebi ile edeplenir. İlim ise, Allah'a (cc) yakınlığın anahtarıdır. Şer'iat ilmi olmayanın; Hakikat'ten pâyesi yoktur." demiştir.

Nefis ile mücadele, şeytan ile savaş, insanlara karşı merhamet, Allah'a karşı kulluk, Peygamber'e (sav) samimi ümmet olmak gibi İslâm'ın olmazsa olmaz kaideleri için bir kimsenin mürşide biat etmesinin gerekliliği vurgulayan Ömer Efendi, biat ile ilgili şunları söylemektedir:

Mürşide biat Tarikat-ı Âliye-i Rifâiyye'nin en önemli rükunlarından. Efendimiz(sav) kelime-i şehâdet getirip Müslüman olan sahâbilerinden muhtelif yerlerde; tekrar ayrıca biat almış 'darlıkta ve bollukta, kolayda ve zorda kendisine itaat etmeleri ve O'na yardımda bulunmaları' konusunda Cenâb-ı Allah (cc) onlardan söz almıştır. Tarikat-ı Âliye-i Rifâiyye'deki biat, bu sünnet-i seniyye'ye ittibâ'n özüdür. Mürşide yapılan biat bir nevi antlaşmadır.¹⁰

Ömer Efendi'nin biat ve intisâb süreciyle ilgili '*Câmi'i't-Turûk*' olarak başlıklandığı bir izahı da mevcuttur. Ömer Efendi bu mevzuu şu şekilde ifade etmektedir:

'Câmi'i't-Turûk' kelimesinin mânâsı tarikatların kendisinde toplandığı zat anlamına gelir. Bu zâtın en az üç tarikattan icazetli olması gerekir. Çünkü Arapçada çoğul ifadesi üç ile başlar. Bir müfredidir. İki tesniyedir. Üç ve fazlası cemî-çoğul olur. Bu her şeyde böyledir.

Evvelâ şunu belirtmek gerekir ki bir kimse bir mürşide bağlandıktan sonra seyr u sülûk yaptığı esnada başka bir mürşide intisâb edip ondan da bir ders alıp yürütmeye izin yoktur. Böyle bir şey söz konusu olamaz. Çok husûsî durumlarda bazı şeyh efendiler müritlerini

9 Sarıkaya, "Mülâkât".

10 Sarıkaya, "Mülâkât".

seyr u sülûkta yetiştirirken henüz seyr u sülûk tamamlanmadan bazı manevî işaretlerle, rüyalar ile bir başka şeyhe gönderip: “*Artık senin bundan sonraki nasibin falanca şeyhtedir.*” buyurmuşlardır. Bu tasavvuf tarihini anlatan eserlerde görülebilir. Bu ayrı bir şeydir. Bir mürid, bir sâlik eğer şeyhi tarafından bir başka şeyhe ihale edildi yani gönderildi ise artık o gönderildiği ikinci şeyhin yani önceki şeyhinin gönderdiği şeyhin tarikatından olur. Bu ayrıca izah edilmesi gereken bir mevzudur.

‘*Câmi’i’t-Turûk*’ mânasını verecek tatbikatın birkaç çeşidi vardır. Bu durum kendi şeyhi hayatta iken de olabilir veya vefat ettikten sonra da olabilir. Birinci nevî; şeyh efendi müridini yetiştirir, seyr u sülûkunu tamamlar ve o müridine irşad icâzeti yani halife-i mutlak icâzeti, kâmil-i mükemmil olarak icâzet verir ise artık icâzet aldığı şeyh efendi hayatta iken bu müridini bir başka şeyhe göndermesi söz konusu olabilir. Böylece bu müridi, evvelki şeyhi hayatta iken ikinci bir tarikattan da seyr u sülûk görür. Devam ettiği ikinci tarikatın da mürşidi vasfına gelebilir. Bunun en bariz örneklerinden bir tanesi Hacı Bayramı Velî Hazretleri ile Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri’nin durumudur. Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri’nden Bayramîyye üzerine seyr u sülûkunu tamamlamış hem de damadı olmuştur. Daha sonra Hacı Bayramı Veli Hazretleri Eşrefzâde Abdullah-ı Rûmî Hazretleri’ni Suriye’nin Hama kentinde irşad faaliyeti yürüten Seyyid Hüseyin Hâmavî’l-Geylânî Hazretleri’ne göndererek ondan da seyr u sülûk görmesini emretmiştir. Dolayısıyla hem Bayramî hem de Kâdirî olmuştur.

Birinci nev’î böyle bir durumdur. İkinci nev’ine gelince;

Eğer şeyh efendi vefat eder ve yerine bir postnişin bırakır ise seyr u sülûklarını tamamlamamış olan diğer mürid, nakib ve halifeleri seyr u sülûklarına o postnişin olan zattan devam ederler. Şeyh efendinin vefatından sonra irşâda mezun olarak onun mutlak halifesi olan zâtın durumu için anlatacağımız husus vuku bulabilir. Mutlak halife ne demek mukayyed halife ne demek ayrı bir izâh konusudur.

Şeyh efendi Âlem-i Cemâl’e intikal ettikten sonra mutlak halifesi olan yeni şeyh efendiye; ya kendisi gerek gördüğü zaman veya Rasulullah (sav) Efendimiz’dan, Pirân-ı ‘Izâm Efendilerimiz’dan, bir önceki kendi şeyhinden veya silsilesinde geçmiş bir şeyh efendiden ona bir mânevî işaret hasıl olduğu zaman veya o yeni şeyhten başkaca, gerçek mürşidlerden birine bir manevî işaret olduğu zaman (*Gerçek mürşidler kastediliyor yoksa müteşeyyih, sahtekarlardan, yalancılardan değil*) “*Sana kendi tarikatımdan, şu tarikattan hilafet veriyorum. İrşad için izin veriyorum.*” denir. Böylece şeyhinin vefatından sonra ikinci veya üçüncü bir tarikattan da mezun olma hali söz konusu olur. Az veya

çok bir vird-tesbîhât da kendisine verilir. Böylece bir kişide üç veya daha çok silsile toplandığı zaman ona 'Câmi'i't-Turûk' denir. Buna tasavvuf tarihinden pek çok örnek gösterilebilir.

Dört büyük mezheb imamlarından herhangi birisine ittibâ etmek, Ömer Efendi'ye göre, onların sözleriyle hayatını sürdürüp onların mezhepleri arasında tefrik yapmadan, onların kadrini bilerek, onların fikhî görüşlerine dayanmak ve onlardan birisini taklit etmek demektir. Çünkü onlar Kur'an-ı Kerim'den, sünnetten, sahabe ve tâbiünden bu fikhî bilgileri almışlardır. Durum böyle olunca insanın onlardan birine ittibâ etmesi onun için mecburiyettir. Onlar (dört mezheb imamı) her hallerinde ve her tavırlarında Rasûlullah'ı (sav) örnek almış ve O'nun Sünnet'inden asla ayrılmamışlardır. Ömer Efendi salıkların îtikâdî meselelerde ehl-i sünnet akîde imamlarından İmam Mâturidî ve İmam Eş'ârî Hazretleri'nden birini takip etmesinin gerekli olduğunu belirtir.¹¹

Helal kazanç ile ilgili de helal işlerin yapıldığı bir meslek sahibi olmanın gerekliliğinden de bahseden Ömer Efendi, Seyyid Ahmed er-Rifâi'nin de bu konuda bütün tâbîlerine şiddetli tavsiyelerde bulunduğunu, helal kazanç için yapılan çalışmanın seyr ü sülûk¹² olduğunu yani manevî mertebelerin elde edilmesi için bir yol olduğunu belirtmiştir.

Bu tarikatta başkalarının sırtından geçinmenin asla olamayacağını belirten Ömer Efendi, Her sâlikin mutlaka bir meslek edinin elinin emeği ve alınının teri ile esbâb-ı maişetini temin etmek durumunda olduğunu vurgulamıştır. Çıkarları için başkalarının sırtından geçinen şeyh, mürid veya derviş ünvanlı kimselerden hayır gelmeyeceğini ifade etmiştir. Geçmiş büyük sufilerin ve şeyhlerin her birinin bir sanat edinin el emeği ile geçindiğini örnek göstererek onların örnek alınması gerektiğini belirtmiştir.

Ömer Efendi giyinme konusunda da şunları ifade etmiştir: Giyinmenin manevi olarak izahını şöhrat libâsından soyunup, takva libâsına bürünmek olarak tanımlayan Ömer Efendi, giyecek mevzuunda tarikatın getirdiği esasların çok açık olduğunu, kendini insanlardan üstün gösterecek bir libâsa sahip olmamanın gerektiğini ve giyinmenin Kur'an ve Sünnet-i Rasûlullah'a uygun olarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Rifâîliğ

11 Sarıkaya, "Mülâkât".

12 Seyr ü sülûk tanımı için bk. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anka Yayınları, 2014), 565; Mustafa Tahralı, *Türkiye'de Tarikatlar*, ed. Semih Ceyhan (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 302.

kendine has kıyafeti olan ve diğer tarikatlarda olmayan siyah ve koyu yeşil sarık Rifâî Tarîkatı'nın alâmeti olarak kabul edilmiştir. Rifâîler siyah sarık sararlar bunun sebebinin de Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinde siyah sarık giydiğine dair rivayettir.

1.2. Tarîkatın Erkân ve Şerâiti

- Yalancı davayı bırakmak. İddia sahibi olmamak.
- Kendisinde zuhur eden maneviyatı şeyhinden başkasından gizlemek.
- İhlâslı olmak.
- Allah'ı (cc) devamlı zikretmek.
- Helal kazanmak, haramdan uzaklaşmak.
- Güzel düşünmek. Müslümanlara karşı hüsn ü zan üzere bulunmak.
- Nefsin kötü arzularından nefsi korumak.
- Başına gelebilecek kınanmalara aldırmmamak, nefesine yapılan eziyetlere sabretmek.
- Kötülükten ve bid'atlerden uzaklaştığı kadar uzaklaşmak.
- Kibirden, ucubtan, nifaktan, gösterişten uzak durmak.
- İnsanlardan gelen her türlü övgü ve yergiye iltifat etmemek, kıymet vermemek
- Hubb-u riyâsettan (baş olma sevdasından) şiddetle kaçınmak. Zira salıklar için baş olma sevdası 'mezâlik'ul-akdam'dandır.
- Hasetten, buğzdan, sû-i zandan uzak durmak.
- Yalandan, bâtıla götürecekt her yoldan uzak durmak.

Ömer Efendi, es-Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin; *"Bizim tarikatımız (yolumuz); Kitâb-ı Münzel ve Sünnet-i Nebiyy-i Mürsel ile mukayyedir. Sâlik bu ikisine riâyet ettiği müddetçe bizim yolumuzdadır. Bunlardan ayrıldığında bizim yolumuzdan da ayrılmıştır."* buyurduğunu, buradan hareketle sâlikin seyr u sülûkün her safhasında bu düstur ile hareket etmesi gerektiğini ve bu düstura göre tedvin edilmiş Rifâîliğin âdab ve erkânına riâyet etmek mecburiyetinde olduğunu vurgulamaktadır.¹³

Ömer Efendi tasavvuf ile ilgili son sözleri şu şekilde ifade etmektedir:

Rasûlullah (sav) Efendimiz bir hadîs-i şerîflerinde *"Huza'îl-ilme min efvâhi'r-ricâl"* buyurmaktadır. Mânâsı *"İlmi erkeklerin ağzından almız."*

13 Sarıkaya, "Mülâkât".

şekindedir. Buradaki 'rical' kelimesi cinsiyetle alakalı değildir. Nefsini ıslah etmiş, şeytanın vesvesesinden kurtulmuş, Allahu Teâlâ'ya kul-lukta kemâl mertebesine vâsıl olmuş Allah Dostları kastedilmiştir. Dolayısı ile tasavvuf her ne kadar bir ilim diye tarif edilmiş ise de bir hal ve hayat tarzıdır. Bu yüzden hadis-i şerifte işaret edildiği gibi bir kâmil rehber bulunarak, bu zatın rehberliğinde bu mevzular ve tasavvuf seyr u sülûk ile elde edilmelidir.¹⁴

2. Zikir Tertibi ve Mûsikî Uygulamaları

Es-Seyyid Ahmed er-Rifâi tarîkatında hem cehrî hem de hafî zikrî esas almıştır. Salık¹⁵ kendi virdini yaparken hafî şekilde zikreder. Cemaat halinde halka şeklindeki zikir meclisinde ise cehrî zikir yapılır. Bu usûl Rifâilîğin kuruluşundan günümüze bu şekilde ulaşmıştır.

Ömer Efendi zikir usûlündeki mûsikî uygulamaları hakkında: “*Zikir esnasında def vurulması, okuyucuların Rasûlullah Efendimiz’e (sav) medhiyeler okuması ve ilâhiler okuması tarîkatta gerekli görülmüş ve ruha verdiği incelikten dolayı lüzumlu addedilmiştir. Zikir halkasının bitiminde bütün Müslümanlara, devlete, orduya, bayrağa dua etmek, silsile-i sâdât efendilerimize Fatihalar okumak bu tarîkatın esaslarındandır.*” demiştir.

Ankara Rifâi Âsitânesi’nde Rifâilik geleneğinde olduğu gibi zikir tertibi, kuud ve kıyam olarak yapılmaktadır. Zikir, hafta gecesi olarak kabul edilen perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılmaktadır. Zikrin yapılacağı gün toplanma saati yaz ve kışa göre değişiklik gösterir. Yazın akşam ve yatsı namazının geç olmasından dolayı saat 18:00’de toplanılır. Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî’nin (ö. 695/1296) kaleme aldığı Kasîdetü’l-Bürde¹⁶ okunur. Kasîdetü’l-Bürde’nin notası aşağıda gösterildiği şekildedir:

14 Sarıkaya, “Mülâkât”.

15 Tanımı için bk. Safer Dal, *Istalahât-ı sofîyye fî vatan-ı asliyye* (İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2013), 339.

16 Detaylı bilgi için bk. Mahmut Kaya, “Kasîdetü’l-Bürde”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/568-569.

Kasidetü'l-Bürde -1-

Kaynak Kipi: Ahmed Rifai Orlabog

Ankara REHİ Âitânesi'ne mensub Ahmed REHİ Orlabog'un tarafimiza ulařtırđı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

şekil 1. Kasidetü'l-Bürde -1-

Kasidetü'l-Bürde -2-

Kaynak Kipi: Ahmed REHİ Orlabog

Ankara REHİ Âitânesi'ne mensub Ahmed REHİ Orlabog'un tarafimiza ulařtırđı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

şekil 2. Kasidetü'l-Bürde -2-

Kasidetü'l-Bürde'den sonra akşam duası olarak virdü'l-liyal okunur. Sonra iftar adımı verdikleri lokma yenilir. Akabinde akşam namazı kılınır ve tesbihat yapılır. Zikre başlanır zikirden sonra yatsı namazı kılınır ve bitirilir. Kışın ise akşam namazından sonra tesbihat yapılır. Sonra virdü'l-liyal okunur. Virdü'l-liyal bestesi sabit olmayan irticalen okunan bir duadır. Sonra kasidetü'l bürde okunur. Yatsı namazı ve tesbihatından sonra zikre başlanır.

2.1. Tesbihat

Tesbihat imam efendinin selam vermesinden ve “*alâ rasûlinâ salâvât*” ifadesinden sonra başlar ve ardından bestesi özgün salâvât okunur. Salâvâtın notası aşağıda gösterildiği şekildedir:

Şekil 3. Salâvât

Salâvâtı imam efendi, “*salâten tûncinâ*” diye başlayan duayı, akabinde “*subhânallâhi ve'l-hamdü lillâhi*” diye başlayan duayı okur. Ardından müezzin efendi ilk ayetlerini sesli, kalanlarını sessiz okuyacak şekilde İhlas, Felak, Nas, Fatıha, Ayete'l-Kürsî, ayetlerini okur ve dervişler içinden tekrar eder. Âl-i İmrân 18, 26 ve 27. ayetler ise cumhûren okunur. Bu ayetlere müezzinin takdir ettiği makama göre dervişan uyum sağlar. Genellikle tesbihatta rast, seghâh bazen de uşşak makamının kullanıldığı görülmektedir. Akabinde 33'er “Subhanallah”, “Elhamdülillah”, “Allahuekber” tesbih edilir. Devamında duadan sonra 21 defa kelime-i tevhid getirilir. “*Lailâhe*” derken başlar sağa “*illallah*” derken başlar sola dönmektedir. Ardından salâvât-ı şerifler okunur. “*Allahümme salli ve sellim ala seyyidina Muhammedin nebiyyi'l-ümmiyyi'l-Kureyşiyin*” ve “*Allahümme salli ve sellim ve bârik ala nûrike'l-esbâk*” olarak başlayan salâvâtlar okunur. Ardından “*Allahümme ve bi'l-hakki enzeltehu ve bi'l-hakki nezel*” diye başlayan Kur'ân-ı Kerim kıraat duasını imam kendisi okur. Akabinde cumhûren Fatıha, Amene'r-rasulü ve Mülk sûreleri okunur. Bazen de Vâka suresinin okunduğu da bilinmektedir.

2.2. Zikir Tertibi

Zikir usûlü için öncelikle halka tertib edilip oturulur. Zikri idare eden kişi istiâze ve besmele ile başlar. İstiâze ve besmele cumhûren okunur. Ardından istiğfar okunur. İstiğfardan sonra kuûdî esmâlar başlar. Neml sûresinin “*İnnehu Min Süleymâne ve İnnehû Bismillahirrahmanirrahim*” olarak malum olan besmele ayeti ve ardından salâvât cumhûren okunur. Besmele ve salâvâtın notaları aşağıda gösterildiği şekildedir:

Besmele

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifai Odabağ

Ankara RİFİ Âlîhânesi'ne mensûb Ahmed RİFİ Odabağ'ın tarafınca ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 4. Besmele

Salâvât

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifai Odabağ

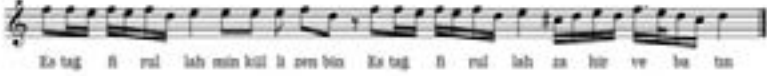
Ankara RİFİ Âlîhânesi'ne mensûb Ahmed RİFİ Odabağ'ın tarafınca ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 5. Salâvât

Ardından iki adet istiğfar okunur. Notaları şu şekildedir:

İstiğfar

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifai Odabağ

Ankara RİFİ Âlîhânesi'ne mensûb Ahmed RİFİ Odabağ'ın tarafınca ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 6. İstiğfar -1-

İstiğfar

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifai Odabağ

Ankara RİFİ Âlîhânesi'ne mensûb Ahmed RİFİ Odabağ'ın tarafınca ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 7. İstiğfar -2-

İstiğfardan sonra esmâlara geçilir. Notaları aşağıda gösterildiği şekildedir:

Esmâ

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifâi Odabağ

Ya mü te cel li ir ham rü li ya mü te a li sa lih ha li

Ankara Rifâi Âsitânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından üslâpındaki ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 8. Esmâ -1-

Esmâ

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifâi Odabağ

İr ham na ya er ha mer ra hi min İr ham na ya er ha mer ra hi min
Ek rin na ya ek re mel ek re min Ek rin na ya ek re mel ek re min
Em min na ya a na mel ha i fin Em min na ya a na mel ha i fin

Ankara Rifâi Âsitânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından üslâpındaki ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 9. Esmâ -2-

Bu esmanın devamında aynı melodiyle “*Ekrimna Yâ Ekreme'l- Ekremîn*”, “*İrhamnâ Yâ Erhame'r-Râhimîn*” ve “*Emminnâ Yâ Emâne'l Hâifîn*” güfteleri de okunur. Zikri idare eden kişi bu güfteleri en son birer defa nağmesiz okur ve dervişân “*Amin*” der. Akabinde zikri idare eden kişi istiâze ve besmele çeker “*Hasbi Rabbi Cellallah*” diyerek başlanılan esmayı cumhûren okutur. Ardından Ahzab sûresi 56. ayet okunur. Bu esmanın notası aşağıda gösterildiği şekildedir:

Salâvât

Kaynak: Kâğıt-Ahmed Rifâi Odabağ

Has bi Rab bi cel lai lah ma fi kal bi gay rul lah
Nur Mu ham med sal lai lah la i la ha il lai lah

Ankara Rifâi Âsitânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından üslâpındaki ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 10. Salâvât

Ahzab sûresinden sonra zakirân Salât-ı Kemâliye'yi okur. Bu salât Halvetî-Cerrâhiler'de okunan Salât-ı Kemâliye'nin aynısıdır. Bu sebeple

notası burada ayrıca gösterilmemiştir.¹⁷ Salât-ı Kemâliye'den sonra Rifâî Evrâdı okunmaktadır. İstîâze ve besmeleden sonra İhlas, Felak, Nas, Fatiha, Elif-Lam-Mîm, Ayete'l- Kürsi, Bakara 284. Ayet, Amene'r-Rasülü, Hüvallahüllezi okunur. Hüvallahüllezi okunurken “*Yâ Men Hüvallahüllezi*” denilerek başlanır. Ayetin “*El Melikü'l Kuddûs*” bölümünden sonra “Esmâü'l- Hüsnâ” okunmaya başlar. Es- Sabûr esması ile bitirilir. Ve burada Rifâî evrâdının ortasında Seyyid Ahmed Er- Rifâî'nin isminin geçtiği eserlerden birisi okunur. Örneğin “*İntisâbım Ta Ezelden*” ve “*Sultan-ı Evliya Ahmed Er- Rifâî*” gibi rast makamında ya da “*Bi Sultan Er- Rifâî*” evc makamında olmak üzere ilahiler okunur. “*Sultan-ı Evliya Ahmed Er- Rifâî*” eserinin notası aşağıdaki şekildedir:

RAST İLAHİ

Usûl: Sefyan Gülte: ?
Bakçe: ?

Ankara Rifâî Âitkesi'ne mensub Ahmed Rifâî Odabağ'ın tarafınca ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 11. Sultan-ı Evliya (Rast İlahi)

Cumhur ilahiden sonra beş defa Kelime-i Tevhid okunur. “*Seyyidinâ Muhammede'r-Rasûlullah*” denir ve Rifâî Evrâdı sona erer. Ardından kelime-i tevhidin “*lâ ilahe*” derken ki “*lâ*” ifadesinin dört elif miktarı uzatılmasının faziletinin gösterilmesi için uzatılarak 3 defa kelime-i tevhid cumhûren okunur. “*Seyyidinâ Muhammede'r-Rasûlullah*” denir. İstîâze ve besmeleden sonra Kelime-i Tevhid'de perde kaldırma yapılır. Dört perde kaldırılır. Dört perde inilir. Şeriat, tarikat, ma'rifet ve hakikat kavramlarını temsilen dört perde kaldırılır. Perde kaldırmada başlanılan yere dönülür. Perde kaldırmadan sonra kıyama geçilir. Ve Kelime-i Tevhid'e darphî şekilde cehrî olarak geçiş yapılır. Bu arada zâkirândan birisi kaside okur. Hangi makamdan girildiyse o makamdan ilahilerle zikir usûlü

¹⁷ Salât-ı Kemâliye notası için bk. Mustafa Asım Akkuş, *Cerrahilik'te Dini Musiki* (Ankara: Fecr Yayınları, 2023), 50.

devam eder. Örneğin “Yüzün nuru hüdâdır.”, “Cihan içre şah eder.” gibi ilahiler okunur. Kelime-i Tevhid yavaşlayarak “La ilâhe illallah seyyidinâ Muhammede’r-Rasûlullah” denir ve “İllallah” zikrine geçilir. Bunun bittiği yerde durak okunabildiği gibi genellikle cumhur ilahi okunur. Okunan ilahiler o gün kullanılan makamlara uyumlu olan bir makamdan seçilir. Zikri idare eden kişi istiâze ve besmeleden sonra esma okur dervişân “celalühü” diyerek cumhûren cevap verir. Buranın sonunda uşşak makamı usûl ilahisi olan “Bağrımdaki biten başlar.” ilahisi (“Şol cennetin ırmakları” şeklinde okunduğu da bilinmektedir.) okunur. Akabinde “Allah” zikrine başlanır. O sırada ney taksimi başlar. “Allah Zikri”nin darplı ve cehrî hali soldan sağa daha sonra da sağdan sola olacak şekilde devam eder. Bu sırada ilahiler okunmaya devam etmektedir. Ney, nevbe ve halîle de eşlik eder. “Allah Zikri”nden sonra “Hay Zikri”, “Allah Allah Hay Zikri” yapılır. Sonra “Haay Allah Hay” zikirleri okunur. Zikrin sonunda da “Hayyun Kayyum Allah” zikri yapılır. Bu esnada ilahi okunmaz. Zikir durdurulur. Üç defa Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi’nin segâh makamındaki tekbiri getirilir. Ardından salâvât getirilir. Salavâtın notası aşağıda gösterildiği şekildedir:

Salâvât

Uslûl: Sofyan Gülfe: Arzengin
Beste: Arzengin
Kaynak Kişi: Ahmed Rifâi Odabağ

Ankara Rifâi Âsitânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 12. Salâvât

Salâvâtın sonunda Zümer sûresinin son ayeti olan 75. ayet okunur ve zikir tertibi bitirilir. Ardından Kur’ân-ı Kerim tilâveti okunur ve zikri idare eden kişi dua yapar. Allah Vahid, Ehad, Samed esmaları okunur. Sonra “Yâ Ze’l-Celâlî ve’l-İkram” gibi cumhûren dualar okunur. “Tekabbe’l-Minna Bismike Yâ Allah” denir sonra üç defa “hû” denildikten sonra “Esselâmu Aleyküm ve Rahmetullahi ve Berekâtuhû” denilerek zikir usûlü bitirilir.

Pazar Meşkleri

Pazar meşkleri eserlerin notası önceden verilir. Meşkten önce notalar üzerinden güfteler çalışılır. Daha sonra meşkte buluşulur. Eserler meşk sistemi olarak geçilir. Meşkte kanun, ney, halîle, erbane, def, bendir vb. sazlar iştirak eder. Hazırlanan repertuvarlar makamsal uyuma dikkat edilerek hazırlanır. Bununla birlikte özel gün ve gecelerde konuya da uyumlu olan ilahilerden seçilir. Örneğin Ramazan ayının girişinde ramazan konusunu içeren güftelerden besteler seçilmektedir. Muharrem ayında nefes, mersiye gibi formlardan eserler seçilmektedir. Tekkede def, ney, kudüm, nevbe gibi nefesli ve vurmali müzik aletlerinin öğrenimine ve koro öğrenimine de ayrıca önem verilmektedir. Bununla birlikte Ömer Efendi'nin şiirlerinden bestelere giydirilmiş olan eserler meşklere okunmakta ve ilahi meşklarından sonra da Ömer Efendi tarafından tasavvufi sohbetler yapılmaktadır.

Rifâî İlahiler

Rast İlahi
Bir Pire Düş Oldu Gönlüm

Ustâ: Sofran

Güfte: Ömer Sarıkaya
Beste: Anonim

Ankara Rİİİ Âsâline'i-ne mensub Ahmed Rİİİ Odası'nı tarafına ulaştırıldı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 13. Bir Pire Düş Oldu Gönlüm (Rast İlahi)

Uşşak İlahi
Beni Bu Hallere Koyun

Ustâz Sofyan Gültepe Ömer Sarıkaya
Beşir Anonim

Be ni bu hal le re ku yan se nin aq kan de gil mi dir
Ki mi ni ey le yen sul tan ki mi ni ey le miq rin dan

Va rık li lu si su ru yan se nin aq kan de gil mi dir
Dert li le re ka mu der man se nin aq kan de gil mi dir

Hay Al lah Hu Al lah Ya Al lah Ya Al lah
Hay Al lah Hu Al lah Ya Al lah Ya Al lah

Ačkare Rifâi Âsîtânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından ulaştırıldığı ses kayıtlarından ortaya alınmıştır.

Şekil 14. Beni Bu Hallere Koyan (Uşşak İlahi)

Segah İlahi
Bize Rifâi Derler

Ustâz Sofyan Gültepe Ömer Sarıkaya
Beşir Anonim
Kaynak: Eğinli Ahmed Rifâi Odabağ

Ta e zel den ma s ta lay ran hi re Ri fa i ler der ler
Şen i ya re per va ne yir hem me yu hem mey ha ne yir

Hay re ti kûb ru da sek ran Hay re ti kûb ru da sek ran
Buz bir de ge di va ne yir Buz bir de ge di va ne yir

Bi se Ri fa i ler der ler Bi se Ri fa i ler der ler
Bi se Ri fa i ler der ler Bi se Ri fa i ler der ler

Ačkare Rifâi Âsîtânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından ulaştırıldığı ses kayıtlarından ortaya alınmıştır.

Şekil 15. Bize Rifâi Derler (Segah İlahi)

Hicaz Şuğul
El Ferdül Hüseyini

Ustâz Sofyan Gültepe İzzet Kocvan
Beşir Anonim
Kaynak: Eğinli Ahmed Rifâi Odabağ

El fer dül Hü sey ri gav sı se ka ley ni
Kül lü men nâ da hu Ha li san lep ba hu
Ba ri gül i şa rah fi lev his si ra rah

Mev la nur ri fa i o bul a lo mey ri
Rab bu hu a ta hu sar rul Had re bey ri
Ba hi rul i ba rah şey hul rum ho cey ri

Ačkare Rifâi Âsîtânesi'ne mensub Ahmed Rifâi Odabağ'ın tarafından ulaştırıldığı ses kayıtlarından ortaya alınmıştır.

Şekil 16. El Ferdül Hüseyini (Hicaz Şuğul)

Uşşak Şuğul

Aleyke Salla'llah

Üstül-Sofyan

Gülbe: Ebül-Hüda Sayyidî

Beste: Anonim

Kaynak: Eğin: Ahmed Rifai Odabağ

A ley ke nill lal lah ya hay ra hal kul lah
Fe da ü loel er vah ve min lü hül eç bah

Vel a li vel as hab vel kav mi eh lil lah
Ya hay re tel fet tah min en bi ya il lah

Ankara Rifi Âitînesi'ne mensub Ahmed Rifai Odabağ'ın tarafından şifrelenmiş ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 17. Aleyke Sallallah (Uşşak Şuğul)

Hüseynî Şuğul

Ya Nure'l-Ayn

Üstül-Sofyan

Gülbe: Anonim

Beste: Anonim

Kaynak: Eğin: Ahmed Rifai Odabağ

Ya nû rel ayn ya ta lea ayn
En tel mah hub en tel mer gub

İy fa li ga den in dal lah ha ul mi nem ni ra ni
en tel mu gar rub in dal lah ya ha bi ber reh ma ni

Ankara Rifi Âitînesi'ne mensub Ahmed Rifai Odabağ'ın tarafından şifrelenmiş ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 18. Ya Nure'l- Ayn (Hüseynî Şuğul)

Uşşak Şuğul

Sekanu'l Hubb

Üstül-Sofyan

Gülbe: Abdülkadir Geylanî H.

Beste: Anonim

Kaynak: Eğin: Ahmed Rifai Odabağ

Se ka nul hub bu ka sa til vi sa li se ka nul hub bu ka sa til vi sa li

Fe kul tül hum ru ti nah vi ta a li Al lah Al lah Ya mev lel me ve li e

ho sa lih sul ta nür ri ra li Ah dül ka dir

Ankara Rifi Âitînesi'ne mensub Ahmed Rifai Odabağ'ın tarafından şifrelenmiş ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 19. Sekanu'l Hubb (Uşşak Şuğul)

Rast İlahî
Selamet Her Dü Alemde

Ustâ: Dînyek Gâfîr: Kemas Rîfâî
Beste: Kemas Rîfâî

Se la met her dü a lem de
Vü ca dın da e ma net tir

ri za yı Haz re ti Al lah
a ra bul sen de sur rul lah

ve fa in ter i sen ah de
soy un var mî den ey Ken an

i şin tut lus be ten lif lah
gö rür sün var o lan Al lah

Ya re su lal lah Al lah Ya Ha bi bul lah Al lah

Ya soy yı di Ah roo der ri

fa i o bül a le meyn Al lah meyn

Notlarsa Rîfâî Âsîtânesi'ne mensub Ahmed Rîfâî Gâfîrî'nin tashihine ulaştırıldığı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 20. Selamet Her Dü Alemde (Rast İlahî)

Rast İlahi
Hakk'a Aşık Olanlar

Usul: Sıfyan Beste: Ali Şirgazi Dede
Güfte: İsa Üftade

Hak ka a şık o lan lar
Ür ta de ya rıp tı ter
zik rül lah dın ka çer tın
bil bil ler gi bi ö ter
A rif o lan gev be rin
Der viş le re laş a tan
yok yer le re na çer tın
i man i le gö çer tın

Ankara FİHİ Akademi'ne mensup Ahmed FİHİ Oduş'un tarafından ulaştırıldı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 21. Hakk'a Aşık Olanlar (Rast İlahi)

Hüseyni Şuğul
Ah Bi Ruh Ya Aziz Mısrek

Usul: Sıfyan Güfte: Anonim
Beste: Anonim
Kaynak: Eski Ahmed FİHİ Oduş

Bi ru hi ya a ziz mis rek
de ri zul hın ni li hat rek
I la hın er te zi hat rek
e ya nur bil ve va hın ma
Se di tem ma tem ma bi mah bu bi
Se di tem ma tem ma bi mah bu bi
Bi mün il ma si dil gay di
ka bi ün mi bi em ve li
tem ma el ma li mir sa di
had et su ma li ki ta li
de mi mi ma bil gi ya di
vel li li

Ankara FİHİ Akademi'ne mensup Ahmed FİHİ Oduş'un tarafından ulaştırıldı ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 22. Ah Bi Ruh Ya Aziz Mısrek (Hüseyni Şuğul)

Hüseyinî İlahî
Taştı Rahmet Deryası

Unâlısofyan Gülte: Yunus Emre
Beste: Anonim
Kaynak: Kızı, Ahmed Rifâi Odabaş

Ankara Rifâi Âsîtânesi'ne mensup Ahmed Rifâi Odabaş'ın taştı rahmet deryası ses kayıtlarından notaya alınmıştır.

Şekil 23. Taştı Rahmet Deryası (Hüseyinî İlahî)

Sonuç

Âsîtânelerinde mûsikî uygulamaları olması sebebiyle araştırması yapılan Ankara Rifâi Âsîtânesi, kendine mahsus besteli türleri olması açısından önemli bir özellik taşımaktadır. Bu sebeple Ankara Rifâi Âsîtânesi'nin, yapılan arşiv taramaları, ses kayıtları, gözlemler ve yaptığımız analiz neticesinde Türk din mûsikîsi ile ilişkisinin olduğu anlaşılmıştır.

Zikirlerinde kendilerine ait besteleri olan tesbihât, salâvat ve esmâlar tespit edilmiştir. Bunlar Ankara Rifâi Âsîtânesi'nin zâkirlerinden Dr. Ahmed Rifâi Odabaş yapılan mülâkât ve Odabaş'ın verdiği arşiv ses kayıtları vesilesiyle notaya alınmıştır. Zikirlerinde kanun, ney, neybe, daire, bendir, erbâne ve kudüm gibi ritim sazlarını kullandıkları görülmüştür. Hafta gecesi olarak ifade ettikleri zikir gününde ilâhiler ile birlikte dönüşümlü olarak kaside okunduğu ve perde kaldırmaların yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu uygulamalarda eser seçimi makamsal uyuma dikkat edilerek yapılmış ve aynı ya da benzer makamlardan seçilmesi durumu gözlemlenmiştir. Bu âsîtânenin makamsal uyum konusundaki hassasiyetide ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu uygulamalar dervişlerin mûsikî bilgi seviyesinin de gösterilmesi açısından önem arz etmektedir.

Zikir anında zikir-usûl ilişkisi temelinde bir senkronizasyon olduğu da görülmüştür. Bu da Ankara Rifâi Âsîtânesi'nin usûl bilgisi açısından

2024/Haziran/16

başarılı bir altyapısının olduğunu da göstermektedir. Meşk de yapılan tekkede yukarıda zikredilen saz aletlerinin koroya yani zâkirân ve der-vişâna eşlik ettiği görülmektedir. İcrâ esnasında koral uyumdaki başa-rının meşklerde sazların kullanılması olduğu düşünülmektedir. Ankara Rifâî Âsitânesinden elden edilen veriler sonucunda 2024 yılı itibâriyle zikrin içerisindeki kendine mahsus melodiler ve okunan ilâhi, kasidetü'l bürde, şuşul, tevşih v.b. formlar tespit edilmiştir. Bununla birlikte zikir içerisinde ve meşkte icrâ edilen özgün ilâhiler tespit edilmiştir. Tespit edilen 5 salâvât, 2 istiğfar, 2 esma, 2 kasîdetü'l bürde, 1 besmele, 7 ilahi ve 5 şuşul notaya alınmıştır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını be-yan etmiştir. / The author declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Acar, Abdürrahim. "Mülâkât" 07/03/2024 Ankara/Mamak.
- Akkuş, Mustafa Asım. *Cerrahilik'te Dini Musiki*. Ankara: Fecr Yayınları, 2023.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları, 2014.
- Dal, Safer. *Istalahât-ı sofîyye fî vatan-ı asliyye*. İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2013.
- Kaya, Mahmut. "Kasîdetü'l-Bürde". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 24/568-569. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Sarıkaya, Ömer. "Mülâkât" 10/03/2024.
- Tahrallı, Mustafa. "Rifâiyye". *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*. 285-334. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Tahrallı, Mustafa. *Türkiye'de Tarikatlar*. ed. Semih Ceyhan. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Türer, Osman. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*. ed. Ahmed Yaşar Ocak. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Yılmaz, Osman. *Rifâi Tarikatında Türk Din Musiki Geleneği*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Yücer, Hür Mahmut. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.

